

Олена Дмитренко
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ (Україна)*

ЕТНОСПЕЦИФІКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ.

Стабільність та благополуччя у глобальному світі третього тисячоліття багато в чому буде залежати від умінь та здатності молодого покоління виявляти толерантність, терпимість, повагу до культурних та соціальних особливостей інших народів, від волі та бажання зрозуміти та успішно співпрацювати з представниками інших культур, шукати та знаходити шляхи до взаєморозуміння у соціокультурних конфліктах. Необхідною передумовою співіснування у глобалізованому світі є глобальна співпраця.

Умови життя та діяльності у глобалізованому світі вимагають від сучасного фахівця не лише ґрунтовні знання іноземних мов, а й знання культури іноземного партнера під час між персонального спілкування. Як застерігає К. Коргонен: “Фахівець, який є успішним у звичному (рідному) середовищі обов’язково буде рівнозначно успішним, працюючи у новому середовищі із іншою культурою [7]. Окрім лінгвістичних навичок, міжкультурна компетентність повинна включати й навички із налагодження контактів із людьми. На цьому наголошують вітчизняні та зарубіжні дослідники, такі як: Ф. Бацевич, С. Богдан, Л. Гнатюк, І. Голубовська, Ю. Караулов, В. Манакін, В. Паращук, Й. Стернін, С. Тер-Мінасова, D. W. Allhoff, W. Allhoff, M. Argyle, N. Awa, W. Berner, G. Cui, M. Henderson, M. Kelber тощо. У цьому контексті поняття міжкультурної компетентності передбачає поєднання когнітивних, афективних та поведінкових складових [2]. Для сучасної людини важливим є знати та адекватно сприймати чужу культуру, визнавати чужі цінності та право на існування різних норм поведінки та думок, вміння корегувати свою власну

поведінку, уникати виникнення конфліктів та вміння їх оперативно загасити. Під культурною поведінкою розуміють слідування у щоденному житті нормам культури, звичаям, традиціям, притаманним тій чи іншій культурі.

Метою даного пошуку є невербальна комунікація як один з важливих складників міжкультурного спілкування, виявлення та демонстрація етноспецифічних особливостей невербальної поведінки у представників різних етносів.

Дослідники стверджують, що 65% інформації між співрозмовниками передається за допомогою невербальних методів спілкування. За результатами дослідження інших учених 93% інформації передається невербально: з них близько 38% інформації отримується за допомогою інтонації, 55% інформації припадає на інші види невербальної комунікації [3].

У процесі міжкультурної комунікації вербальне та невербальне спілкування є взаємопов'язаними, нероздільними оскільки «спілкування як спосіб соціально-психологічної взаємодії людей може відбуватись у змішаній формі – вербальній та невербальній» [5]. Елементи невербальної комунікації можуть доповнювати, підсилювати, заперечувати, заміщати та регулювати вербальну комунікацію. Тому важливим є вивчення культурних особливостей немовної комунікації у різних культурах. Необізнаність з невербальними елементами комунікації може призвести до непорозуміння, а іноді й до конфлікту.

- Основними складниками невербальної комунікації є:
- візуальний контакт (окулістика);
- вираз обличчя (міміка),
- постава, жести тіла (кінесика);
- дистанція між співрозмовниками (проксемика);
- темп та час (хронеміка);
- дотики (гаптика) та ін.

Візуальний контакт, або його ще називають «окулістика», може передавати широкий діапазон емоцій, відчуттів, хвилювань співрозмовників. Він (візуальний контакт) може сигналізувати про початок чи закінчення розмови між партнерами, демонструвати

увагу чи неувагу, повагу чи неповагу до нього. У спілкуванні з представниками різних народів важливим є врахування традицій візуальних контактів. Так, наприклад у США погляд в очі незнайомцю розцінюється як знак агресії. У країнах Сходу та південної Європи пильний погляд на предмет чи якусь річ може означати, що ви хочете його / її отримати в подарунок. Неввічливим та агресивним буде вважатися також й безпосередній візуальний контакт з керівником чи літніми людьми, який, проте, у культурах народів Західної Європи сприймається позитивно [8].

Цікаву, корисну для подальшого спілкування інформацію містить вираз обличчя (міміка), який вважають надзвичайно важливим елементом невербальної комунікації. Вираз обличчя, його міміка свідчать про характер людини, її настрій, налаштованість на співрозмовника тощо. «Скам'янілий» вираз обличчя насторожує, відштовхує, викликає психічний дискомфорт і небажання спілкуватися. Французам, італійцям, іспанцям характерна рухлива міміка, а фіні обличчям реагують значно стриманіше. Рухи обличчя у культурах різних народів мають різне значення. Так, наприклад, українці з метою звернути на щось чи на когось увагу, натякнути на щось чи покепкувати з когось підморгують. У багатьох східних культурах підморгування вважається поганою звичкою і може образити людину [5].

Вираз обличчя у японця здається безтурботним, спокійним та погідним, проте в інших культурах його сприймають лицемірним, дворушним, нещирим. У літературі цей феномен пояснюється тим, що японці ще в давні часи вміли читати інформацію та намір свого співрозмовника за виразом обличчям, а також передбачувати його долю. Японці приховують свої емоції під маскою обличчя, яку можна тлумачити як культурно обумовлену поведінку. Приховувати свої емоції у Японії вважається добропристойним.

Відкрите, усміхнене обличчя американця символізує благополуччя та успіх. Девізом, що супроводжує пересічного американця на стезі до американської мрії (American dream) є

лозунг на всі випадки життя Keep smiling! Be Happy! Українці та росіяни у виявах своїх емоцій є цілком природними та щирими, тому на обличчі неприховано відбиваються настрої, хвилювання, співпереживання тощо. Без знання національних особливостей виразу обличчя важко було б порозумітися з представникам даних культур.

Мова жестів як і міміка є суто національними, культурно обумовленими складниками невербальної комунікації. Мова жестів формувалася та відточувалася віками, перш ніж стати елементом культури нації. Соціокультурну норму жесту визначає спосіб життя етносу. Семантичне значення жесту може змінюватися у залежності від ситуації, соціальної належності комунікантів та довготривалості їх знайомства. Жести поділяють на універсальні, національні, субнаціонально марковані та індивідуально специфічні.

Так, до універсальних жестів належать стиснутий кулак (символ погрози), знизування плечима (подив, необізнаність, непоінформованість), голова, обіперта на долоню символізує нудьгу тощо. До національних жестів відносять ті, які є типовими для певної нації і які прочитуються іншими етносами по-різному. Так, наприклад англійське “OK” у вигляді кола, яке утворене пальцями руки в англомовних країнах означає «все гаразд», французи розуміють це як «нуль», японці тлумачать цей жест як «гроші». У деяких країнах Середземномор’я цей жест позначає нетрадиційну сексуальну орієнтацію осіб чоловічої статі [4].

У різних культурах жести можуть бути моносемічними чи полісемічними. Піднятий догори великий палець в українській культурі є моносемічним і означає «все чудово, все добре». Англійці, американці, австралійці використовують його: а) для зупинки транспорту на дорозі; б) для висловлювання «все чудово». Греки піднятий догори великий палець використовують для грубого переривання розмови. Представники різних культур мають різну тривалість та частотність жестикулювання. Так, наприклад, за астрономічну годину фін жестикуляції лише один раз, італієць – 80, француз – 120, а мексиканець – 180 [2]. Українці

та росіяни жестикулюють часто та енергійно, значно частіше й енергійніше роблять це латиноамериканці. У повсякденному житті японця жестикуляція виражена слабо.

До полісемічних жестів відноситься також й жест рукостискання, якщо він використовується у вітаннях, прощаннях чи знайомствах. Загальне значення цього жесту – демонстрація доброї волі. В українців та росіян рукостискання є офіційним атрибутом вітання. Чим ближчими є стосунки між партнерами, тим довшим є рукостискання. Швидке вивільнення руки, міцне чи слабе потискування буде вважатися небажаним, нетактовним. Використання однієї, особливо лівої руки, при рукостисканні, вважається знаком неповаги у культурах Тибету, Кореї та Китаю. При рукостисканні ці народи використовують дві руки. Рукостискання двома руками символізує щирі почуття, що йдуть від серця. Якщо співрозмовнику подається одна рука, як правило, це права, тоді ліва рука повинна підтримувати праву руку у районі ліктя з боку плеча. Рукостискання у мусульманських країнах між чоловіком та жінкою є неприпустимими, у європейських культурах такий жест є загальноприйнятим. У США міцно тиснуть руку два-три рази, а у Німеччині – міцно один раз. У Франції та Бельгії рукостискання є легким та швидким. В арабських країнах перед привітанням руку накривають одягом. В Японії руку вважають уособленням душі людини, тому її не тиснуть при привітаннях [2]. Отже, кожна нація має свої традиції рукостискання.

Розглянуті нами компоненти невербальної комунікації дають підставу стверджувати, що володіння невербальними засобами комунікації та знання їх особливостей у різних культурах є такими ж важливими для міжкультурної комунікації, як і знання самої іноземної мови. Розвинуті навички невербальної комунікації уможливають безконфліктний, ефективний, успішний міжкультурний діалог у сучасному глобалізованому світі. Вивчення іноземних мов повинно йти поруч з вивченням та засвоєнням культури народу, мова якого вивчається. Нагальним є

також оволодіння практичними вміннями та навичками комунікативної поведінки етноспільноти, мова якої вивчається.

Список використаних джерел

1. Кинесика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 12.02.2009: . – Заголовок з екрану. – Мова рос.
2. Корнева Л.М. Невербальні засоби в міжкультурній комунікації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 12.02.2009: . – Заголовок з екрану. – Мова укр.
3. Невербальное общение. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 9.02.2009: . – Заголовок з екрану. – Мова рос.
4. Рукопожатие. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 9.02.2009: . – Заголовок з екрану. – Мова рос.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2000. – 259 с.
6. Cui G., Awa N. E. Measuring intercultural effectiveness: an integrative approach // Inter. J. of Intercultural Relations. – 1992. – 16, 3. – P. 33–48.
7. Korhonen K. Intercultural communication through hypermedia // Proc. 5th Nordic Symp. on Intercultural Communication. – Göteborg, Sweden, 1999.
8. Social meanings of eye contact. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 12.02.2009: . – Заголовок з екрану. – Мова англ.

НАШІ АВТОРИ

АРГАТІЮК Ірина Вікторівна

Старший викладач кафедри іноземних мов Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ

БАЗІЛЕВИЧ Олена Володимирівна

Старший викладач кафедри іноземних мов та СМП ВНЗ Університет «КРОК», м. Київ

БАТУРА Христина Вікторівна

Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного авіаційного університету, м. Київ

ВАСИЛИШИНА Наталія Максимівна